

Nr 18

Utlåtande i anledning av väckta motioner om en översyn av förordningen angående förlagsinteckning.

Första lagutskottet har till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 23 i första kammaren av herrar *Kronstrand* och *Danmans* samt nr 34 i andra kammaren av herr *Christenson* i Malmö *m. fl.* I motionerna, vilka äro likalydande, hemställes, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av Kungl. förordningen den 13 april 1883 angående förlagsinteckning».

Beträffande det närmare innehållet i motionerna får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till motionerna.

Gällande rätt

Enligt förordningen den 13 april 1883 angående förlagsinteckning och 17 kap. 7 § handelsbalken kan genom inteckning i viss lös egendom tillhörande vissa slag av näringsföretag stiftas en säkerhetsrätt innebärande att vid företagets konkurs inteckningshavaren har förmånsrätt i den intecknade egendomen (förlagsegendomen). Denna säkerhetsrätt är icke att uppfatta såsom en form av panträtt, som enligt svensk rätt i princip förutsätter att godset överlämnas till borgenären eller annan för borgenärens räkning. Vidare må framhållas, att panträtt i motsats till den förmånsrätt som åtnjutes på grund av förlagsinteckning är skyddad vid utmätning samt vid försäljning av den pantsatta egendomen till tredje man som icke är i god tro. Vid konkurs är panträtt förenad med bästa förmånsrätt enligt 17 kap. 3 § handelsbalken och äger sålunda företräde framför bl. a. den förmånsrätt som enligt 17 kap. 4 § handelsbalken tillkommer arbetare *m. fl.* och den förmånsrätt i hyresgäst tillhöriga lösören som enligt 17 kap. 5 § handelsbalken tillkommer hyresvärd för hyresfordran *m. m.* Då förlagsinteckning däremot icke medför bättre förmånsrätt än enligt 17 kap. 7 § handelsbalken, följer därav att den utgår först efter nämnda i 17 kap. 4 och 5 §§ handelsbalken upptagna fordringar.

Förlagsinteckning kan äga rum dels i industriell rörelse, för vilken i regel användes drivkraft om minst fem effektiva hästkrafter eller ock minst tio arbetare, dels i hotell-, pensionat- eller restaurangrörelse, i vilken under minst två månader årligen sysselsätts minst tio anställda, dels ock i apoteksrörelse. Den egendom som kan ställas såsom säkerhet utgöres vid industriell rörelse av för rörelsen avsedda lösa inventarier och råvaror samt

i rörelsen frambragta alster, varjämte vid gruvdrift även gruva inbegripes under förlagsegendomen. Vid hotell-, pensionat- och restaurangrörelse samt vid apoteksrörelse utgöres förlagsegendomen av för rörelsen avsedda lösa inventarier, varjämte vid apoteksrörelse även ingå råvaror och i rörelsen frambragta alster samt övriga för rörelsen avsedda varor. Förlagsinteckning beviljas, då den som driver rörelse av angivet slag utfäster, att den egendom i rörelsen som kan bliva föremål för förlagsinteckning skall utgöra säkerhet för fordran. Inteckning må beviljas endast för visst belopp i penningar och får ej avse blott viss andel av förlagsegendomen eller endast vissa däri ingående föremål. Utfästelsen skall ske i skuldebrev eller annan handling, varå fordran grundas, eller vara tecknad därå samt vara styrkt av vittnen. Den skall innehålla uppgift om stad eller socken, där rörelsen driver.

Beträffande själva inteckningsförfarandet stadgas följande. Ärenden angående förlagsinteckning upptagas av inskrivningsdomaren vid rådhusrätten i den stad där rörelsen bedrivs eller, om företaget är förlagt till landsbygden, av inskrivningsdomaren för residensstaden. Handlingarna i inteckningsärenden sammanföras i akter. Beslut införes i särskild inteckningsbok. Sökanden skall bifoga intyg av magistrat resp. landsfiskal, att förlagsstagaren utövar den uppgivna rörelsen samt att denna är av den art och driver i den omfattning, som är erforderlig för att förlagsinteckning skall kunna beviljas. Där enligt särskilda författningar anmälan hos ämbetsmyndighet eller tillstånd av sådan myndighet erfordras för rörelsens drivande, skall även inges bevis, att anmälan skett eller tillstånd meddelats. Brister någon förutsättning för inteckningens medgivande, avslås ansökningen. Intecknad förlagsförbindelse, som blivit inlöst, kan ånyo utgivas med oförändrad inteckningsrätt. Är förlagsinteckning beviljad i samma rörelse för flera fordringar, äger den företrädare, för vilken inteckning först söktes. Har flera inteckningar skett samma dag, äga fordringarna lika rätt. Gemensam inteckning i flera företag har i praxis ansetts kunna godtagas.

Beträffande verkningarna av förlagsinteckning må först nämnas, att sedan förlagsinteckning beviljats genom lagakraftvunnet beslut, det ej, vare sig i konkurs eller eljest, må komma under bedömande, huruvida rörelsen varit av den art eller drivits i den omfattning, att inteckning bort beviljas.

Den i förlagsinteckning innefattade säkerhetsrätten innebär som nämnts, att vid näringsidkarens konkurs förmånsrätt åtnjutes i förlagsegendomen. Har förlagsegendomen eller vissa däri ingående föremål försålts gäller förmånsrätten i utestående köpeskilling. Den egendom vari förmånsrätten gäller behöver ej finnas vid själva företaget, men däremot är detta lokalt bestämt, så att om det flyttats till annan ort, det ej längre anses vara identiskt med det företag vars egendom blivit föremål för förlagsinteckning. Inteckningshavaren kan alltså ej göra gällande förmånsrätt i det å annan ort upprättade företaget. Den egendom vari förmånsrätten gäller kan av ägaren fritt disponeras genom föryttring eller på annat sätt. Genom försäljning eller

annan överlåtelse av hela rörelsen upphör förlagsinteckningen att gälla. Säkerhetsrätten kan alltså ej göras gällande mot köpare av rörelsen eller av viss del av förlagsegendomen. Inteckningshavaren har ej möjlighet att motsätta sig att förlagsegen- dom utmätes.

Till inteckningshavarens skydd givas emellertid vissa regler som på olika sätt underlätta för honom att få rörelseidkaren-gäldenären försatt i konkurs för att i en sådan kunna göra gällande sin förmånsrätt. Om företaget helt eller till väsentlig del nedlägges, överlåtes eller förflyttas, är sålunda förlagsskulden genast förfallen till betalning. Detsamma gäller om förlagsegen- domen eller väsentlig del därav förstöres eller om det skäligen kan befaras att på grund av förlagstagarens förvållande förlagsgivarens säkerhet kommer att märkligt minskas. För sådana fall kan alltså inteckningshavaren kräva betalning och om sådan ej erhålles efter vunnen dom söka utmätning i köpeskillingen eller ock begära gäldenären försatt i konkurs. Vid konkurs kunna utsikter finnas att få en tidigare överlåtelse av rörelsen att återgå enligt konkurslagens regler om återvinning.

Vidare må nämnas att som särskild konkursanledning i 4 § konkurslagen upptagits det fall att utmätning för annan borgenärs räkning sker i förlags- intecknad egendom liksom det förhållandet att sådan egendom försäljes genom lösöreköp. Genom att begagna sig av denna möjlighet och söka gäl- denären i konkurs inom en månad från utmätningens verkställande resp. från det lösöreköpskontraktet uppvisades för rätten kan inteckningshavaren neutralisera verkningarna av dessa åtgärder och göra sin förmånsrätt gäl- lande i konkursen.

Karakteristiskt för förlagsinteckningen såsom kreditsäkerhet är sålunda, att säkerhetsrätt kan upplåtas i lös egendom utan att ägaren behöver avstå från förfoganderätten över denna. Det må i detta sammanhang erinras om ett annat rättsinstitut, som i ej ringa utsträckning kommit att användas för att på motsvarande sätt vinna säkerhet i lös egendom, nämligen s. k. lösöreköp. Medan köp av lös egendom i regel ej vinner giltighet mot säljarens borgenärer så länge godset finnes kvar i säljarens besittning, kan en köpare enligt förordningen den 20 november 1845 i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva, genom iakttagan- de av vissa formalia få sin rätt till egendomen skyddad. I rättspraxis har giltighet tillerkänts dylika lösöreköp, även om avsikten därmed endast varit att säkerställa köparen för en fordran som han ägt hos säljaren. Mellan köparen och säljaren är då vanligen överenskommet att köpet skall gå åter, så snart fordringen blivit gulden. — I detta sammanhang torde ock böra erinras om möjligheten att vid köp av lös egendom stadga äganderättsförbe- håll. Om exempelvis i ett avbetalningskontrakt föreskrives att de inköpta föremålen skola förbliva säljarens egendom intill dess köparen fullgjort sin betalningsskyldighet, undantagas föremålen från utmätning för köpa- rens gäld och ingå ej heller i dennes konkurs. Skulle köparen i sin tur för- sälja godset, kan han fällas till ansvar härför.

Motionerna

Såsom allmän motivering för motionärernas hemställan framhålles, att förlagsinteckningsinstitutet synes kunna bättre än för närvarande anpassas efter behoven inom näringslivet, vilket hunnit omdanas sedan detta institut senast varit föremål för översyn. I motionerna utvecklas därefter närmare i vilka hänseenden en sådan bättre anpassning synes böra komma till stånd.

För det första föreslås, att kretsen av företagare, som kan erhålla förlagsinteckning utvidgas. Därvid framhålles, att den tilltagande rationaliseringen inom näringslivet medfört, att man numer även inom serviceföretag, handel, hantverk och transportföretag har lösa inventarier samt lager av råvaror och i rörelsen frambragta alster till betydande värden. Dessa tillgångar synas motionärerna böra kunna utnyttjas till att bereda företagarna realkredit i förlagsinteckningens form. I detta sammanhang framhålla motionärerna, att de krav på viss maskinell kapacitet eller visst antal anställda arbetare, som för närvarande uppställas för att förlagsinteckning skall kunna få ske, ej te sig rationellt grundade. Om vissa minimigränser skola uppställas för rörelsens omfattning synes det motionärerna lämpligare att dessa bestämmas med hänsyn till en kombination av antalet anställda och använd drivkraft i rörelsen eller ock med hänsyn till ett av opartiska värderingsmän upprättat intyg om värdet å förlagsinteckningsbar egendom.

Enligt motionärerna är det vidare påkallat att ompröva vilka slag av tillgångar som lämpligen böra vara objekt för förlagsinteckning i ett företag. Särskilt framhålles därvid, att immateriella tillgångar såsom patent, mönster, varumärken och modeller i många fall synas vara tillgångar av sådan art, att de borde kunna ligga till grund för förlagsinteckning.

Den nu gällande ordningen enligt vilken flyttning av ett företag, där förlagsinteckning meddelats, medför, att säkerhetsrätten upphör och skulden förfaller till betalning finna motionärerna osmidig. Ett förslag till lösning av hithörande problem anvisas i att överföra förlagsinteckningsärendena till en för hela riket gemensam förlagsinteckningsdomstol, vilken alltså skulle kunna bevilja förlagsinteckningar som gällde oavsett var rörelsen vore belägen och oavsett om den bedreves på flera olika orter.

Slutligen uppmärksammas i motionerna att förlagsgivare kan kräva omedelbar betalning för intecknad ej förfallen fordran även i fall då den intecknade rörelsen helt eller väsentligen överlåtes eller upphör. Motionärerna anse reglerna härom hårda för gäldenären och finna en smidigare ordning böra övervägas för dessa fall.

Historik

Enligt den ursprungliga lydelsen av förlagsinteckningsförordningen fanns möjlighet till förlagsinteckning om förlagslån lämnades för bergsbruk eller gruvdrift, fabriks- eller kvarnrörelse, boktryckeri, bryggeri, brännvins- eller kruttillverkning. Genom sådan inteckning bereddes enligt 17 kap. 7 § han-

delsbalken möjlighet till viss företrädesrätt för förlagsgivaren till betalning ur den till rörelsen hörande löseegendomen. Förordningen innehöll vidare bestämmelser om förfarandet vid sökande och beviljande av inteckning samt regler beträffande förnyelse och dödning m. m. Med hänsyn till att förlagsinteckningen ej beredde någon sakrättslig säkerhet var till tryggande av förlagsgivarens säkerhet stadgat, att om någon till annan överlät bruk, gruva, fabrik eller inrättning för vars drivande förlagsinteckning vore beviljad, förlagsskulden genast skulle vara förfallen till betalning. Däremot saknades bestämmelser om att även rörelsens förflyttning och nedläggande skulle utgöra förfalloanledning.

Mot det på angivet sätt utformade förlagsinteckningsinstitutet kommo tid efter annan att från riksdagens och näringslivets sida framställas mer eller mindre långtgående yrkanden om institutets revidering.

Under år 1925 upptog Kungl. Maj:t frågan om revision av lagstiftningen och beslöt, att kommerskollegium, lantbruksstyrelsen, bank- och fondinspektionen, överståthållarämbetet samt länsstyrelserna skulle efter hörande av korporationer och sammanslutningar inkomma med utlåtanden angående behovet av ändrad lagstiftning i ämnet och angående innehållet av de bestämmelser, vilka i sådant hänseende funnes erforderliga. Därjämte bereddes vissa enskilda organisationer tillfälle att yttra sig i berörda avseenden. På grundval av inkomna remissyttranden framlades för 1932 års riksdag proposition (nr 107) med förslag till genomgripande ändringar i förlagsinteckningsförordningen. Propositionen bifölls av riksdagen (första lagutskottets utlåtande nr 33). Förlagsinteckningsförordningen har därefter ändrats åren 1935 och 1938 genom att nya näringar givits möjlighet att begagna detta institut, varjämte vid skilda tillfällen skett vissa smärre ändringar föranledda av annan nytillkommen lagstiftning.

Beträffande rättsutvecklingen i vad avser de särskilda av motionärerna upptagna frågorna må här nämnas följande.

Inteckningsberättigad näring

Enligt det *kommittéförslag av år 1881*, som ligger till grund för förlagsinteckningsförordningen, skulle förlagsinteckning få lämnas av den, som idkade bergsbruk eller gruvdrift eller dreve sågverk eller fabrik eller ock annan inrättning till beredande eller förädling av råämnen, så beskaffad att handelsböcker skulle föras över rörelsen. I motiven, däri erinrades att genom detta stadgande de egentliga hantverken skulle falla utom området för den ifrågasatta lagstiftningen, anfördes till stöd härför följande:

Det förelåg en bestämd skillnad mellan det egentliga hantverket och den större, mera fabriksmässigt drivna industrien. Hantverkaren vore i vida mindre grad än fabriksidkaren i behov av särskilda hjälpmedel för anskaffande av sitt förlagskapital. Om den förmånsrätt, som lämnades i rörligt gods, vilket lätteligen ginge ur hand i hand, till följd därav alltid måste bliva av en i viss mån underordnad betydelse, måste detta uppenbarligen i den mest oinskränkta grad gälla, då fråga vore om den mindre hantverkaren. Det kunde därför icke utan fog ifrågasättas, huruvida den förmånsrätt, han

vore i tillfälle att erbjuda, skulle i nämnvärd grad komma att öka förtroendet till hans vederhäftighet eller om det icke fast hellre kunde befaras, att föreställningen om att en dylik förmånsrätt möjligen redan vore någon annan förbehållen kunde hos den, till vilken lånebehovet framställdes, verka obenägenhet att gå den yttrade önskingen tillmötes. Då det någon gång ordats om det mindre billiga uti att utestänga den mindre industrien från de med lagstiftningen om förlag avsedda förmånerna, syntes detta hava berott därpå, att tillräcklig uppmärksamhet icke ägnats åt de olika förhållanden, varunder den större och den mindre industrien arbetade. Man kunde slutligen, med den erfarenhet som vunnits om tillämpningen av lösöre köpsförordningen, näppeligen värja sig för den farhågan, att en utsträckning av förlagsinteckningsrätten till de mindre yrkesidkarna kunde bliva en ytterligare källa till rättsförvecklingar av varjehanda betänkligt slag, en farhåga vilken syntes dess mera grundad, som det icke torde bliva möjligt att i fråga om förlagsinteckning föreskriva enahanda formaliteter som vid lösöre köpen vore stadgade. Det syntes med avseende å vad nu blivit anfört, att en sund lagstiftning om förlag för det egentliga yrkeslivet betingade, å ena sidan, att icke någon art av yrkesindustri utestängdes från rättigheten att genom inteckning i lös egendom erbjuda den säkerhet, som kunde ligga däri, men att, å andra sidan, för varje sådan art av industri rättigheten icke utsträcktes utöver det område, där densammans begagnande kunde vara nyttigt eller behövligt. Vid bestämmandet av gränsen mellan dylika olika företag hade man med hänsyn till beskaffenheten av gällande lagstiftning angående skyldigheten att föra handelsböcker trots syftemålet lämpligast uppnås därigenom, att rättigheten att utställa förlagsinteckning utsträcktes, utöver idkarna av de industrier för vilka det redan vore medgivet, allenast till dem, vilka över sin rörelse enligt lag skulle föra handelsböcker.

Vid granskningen inom högsta domstolen av förslaget anmärktes, att det icke vore möjligt att genom en allmängiltig och uttömmande bestämning angiva de yrken, vilka skulle räknas till fabriker, till skillnad från dem, som borde hänföras till hantverk. Benämningen av ett industriellt yrke berodde uteslutande på den formella omständigheten, huruvida yrket blivit anmält som fabrik eller såsom hantverk. Tillräckligt skäl saknades därför att jämte fabriker upptaga »annan inrättning till beredande eller förädling av råämnen, så beskaffad att handelsböcker över rörelsen föras skola».

Vid ärendets föredragning i statsrådet instämde departementschefen med de kommitterade däri, att förlagsinteckningsrätten borde såsom dittills tillkomma, jämte samtliga idkare av bergsbruk och gruvdrift, för övrigt endast den större industrien, icke de egentliga hantverken. Om genom användningen av det måhända icke fullt exakta uttrycket »fabrik» ett eller annat större hantverk skulle komma i åtnjutande av förlagsinteckningsrätt, syntes detta emellertid icke innebära någon olägenhet utan snarare en fördel, då dessa hantverk utan tvivel arbetade under förhållanden, fullt jämförliga med dem, som vore utmärkande för verkliga fabriker. Lika med högsta domstolen funne departementschefen en begränsning av förordningens tillämpningsområde genom hänvisning till reglerna om bokföringsskyldighet mindre lämplig. För att emellertid förebygga uppfattningen att från rätt att erhalla förlagsinteckning vore uteslutna med fabrik fullt jämförliga inrättningar, om vilkas drivande anmälan eller ansökning skulle enligt särskilda

författningar göras, hemställde han, att förlagsinteckning finge lämnas jämväl av den, som dreve sådan inrättning.

Sedan proposition i enlighet med det anförda avlåtits till 1882 års riksdag men ej vunnit riksdagens bifall, ändrades i proposition, som förelades 1883 års riksdag, stadgandet på det sätt, att däri uppräknades de näringar, som i likhet med fabriker skulle hava förlagsinteckningsrätt. Enligt den lydelse 1 § sålunda erhöi kunde förlag intecknas, om det gavs till idkande av bergsbruk eller gruvdrift, även där denna ej var att hänföra till bergsbruk, eller till drivande av fabrik, mjöl- eller sågkvarn, boktryckeri, bryggeri, brännvins- eller kruttillverkning.

I skrivelse den 21 februari 1911 hemställde Stockholms handelskammare, att Kungl. Maj:t måtte taga under överbägande, huruvida icke en fullständig revision av lagstiftningen om förlagsinteckning kunde anses vara av behovet påkallad. Särskilt framhölls, att från olika håll gjorts anmärkningar mot den vidsträckta användning förlagsinteckningsinstitutet erhållit i praxis. I detta hänseende anförde handelskammaren:

De myndigheter, som utfärdade i lagen påbjudet intyg, att förlagstagaren utövade den uppgivna rörelsen, hade ofta tolkat ordet 'fabrik' på ett sätt, som icke syntes överensstämma med vare sig lagens andemening eller den bland näringsidkarna gängse uppfattningen av ordet 'fabrik'. Det syntes uppenbart, att lagstiftaren åsyftat verkliga fabriker, som för sin rörelse hade speciella såväl lokaler som maskiner och just därför kunde anses beroende av möjligheten att erhålla förlagslån. Om det i allmänhet mot en förlagsinteckning kunde anmärkas, att den inverkade skadligt på övriga fordringsägares intressen, gällde detta i alldeles särskild grad, då den beviljades ett industriföretag i mindre omfattning, enär i förlagsinteckningen ofta inräknades boets hela varulager, ehuru endast en mindre del begagnades till eller vore avsedd för fabrikationen. Då gäldenären enligt gängse uppfattning icke kunnat anses driva fabriksrörelse, hade kreditgivaren ofta icke haft vetskap om förlagsinteckningen och ej heller haft anledning misstänka, att sådan beviljats. Den praxis, som utvecklats genom förlagsintecknings beviljande åt hantverkare och handlande, syntes handelskammaren därför av flera skäl vara synnerligen olämplig och värd att beivras.

Liknande anmärkningar framfördes jämväl av de handelskammare, vilka instämde med Stockholms handelskammare i yrkandet på revision av förlagsinteckningsinstitutet. Särskilt betonades den fara, som för en oprioriterad varukreditgivare låge däri, att förlagsinteckning utan dennes vetskap kunde finnas i gäldenärens varulager, oaktat den av gäldenären bedrivna rörelsen icke enligt vanligt omdöme kunde hänföras till fabrik.

I skrivelse den 14 oktober 1924 gjorde Stockholms handelskammare förnyad hemställan om lagstiftningsåtgärder i ämnet och anförde bl. a.:

Under det att rätten till erhållande av förlagsinteckning avsetts böra förbehållas åt den i egentlig mening fabriksmässigt drivna industrien, hade vid åtskilliga tillfällen rådstuvurätter beviljat förlagsinteckning åt näringsidkare i sådana fall, där förädlingsmomentet i den bedrivna rörelsen varit skäpligen obetydligt i förhållande till den samtidigt utövade handelsverksamheten. Det industriella momentet i verksamheten hade sålunda här blivit enbart utslagsgivande. Den omständigheten, att på grund av lagens bristande

tydlighet förlagsinteckning beviljades av domstol och användes till kreditmedel men i sedermera uppkommen tvist förklarades utan verkan i förmånsrättsavseende, vore icke den minst betänkliga konsekvensen därav. Med hänsyn till rättssäkerhetens krav och förlagsinteckningsinstitutets syfte att bereda ett någorlunda säkert kreditmedel borde det icke rimligen kunna ifrågakomma, att rättsverkan av en i laga form fastställd förlagsinteckning sedermera underkändes. I den mån en skarp avgränsning av institutets föremål kunde i själva lagtexten åstadkommas, syntes misstag av nämnda art bliva praktiskt sett uteslutna.

I de yttranden, som avgåvos i anledning av 1925 års remiss, framhölls allmänt behovet av en tydlig avgränsning av institutets tillämpningsområde. Däremot rådde delade meningar, huruvida detta område borde inskränkas eller utvidgas. Från flera håll betonades, att förlagsinteckningsinstitutet huvudsakligen syntes lämpa sig för större industriella inrättningar med en mera fullständig maskinell utrustning eller i allmänhet stora och konstanta varulager, under det att användningen av detta institut i den mindre industrien och inom hantverket — där maskiner ofta inköptes på avbetalningskontrakt — icke kunde anses överensstämma med sund kreditgivning. Under den diskussion angående lagstiftning om förlagsinteckning, som förekom på sextonde svenska handelskammarmötet år 1926, framhölls särskilt, att det i fråga om smärre företag vore svårare att kontrollera dispositionen av förlagsegendomen och att möjligheten att genom förlagsinteckning belåna all företagets egendom lätt ledde till osund skuldsättning och bristande personlig kreditvärdighet. Från motsatta sidan förordades däremot en utvidgning av tillämpningsområdet till skilda näringsgrenar, såsom — förutom jordbruk — hantverk, transportföretag, restaurationsrörelse, apoteksverksamhet och handelsrörelse. Vad särskilt angick ifrågasatt tillämpning på handelsföretag invändes emellertid, att, fränsett de större handelsföretagen, handels kreditbehov vore mindre än industriens, att det icke syntes möjligt att uppdraga någon gräns mellan den större och den mindre handeln samt att institutets utsträckning till handelsföretag i många fall skulle komma att främja en osund skuldsättning.

Kommerskollegium förordade i sitt utlåtande, att även hantverk under vissa förhållanden finge åtnjuta förmånen av förlagsinteckningslån. Kollegium erinrade, att under de senaste årtiondena maskinella anordningar i allt större omfattning kommit till användning även inom hantverksdriften. För de företag, där så skett, erfordrades större rörelsekapital än tidigare varit fallet, och förlagsinteckningsinstitutet kunde i sådant avseende bliva till nytta. Givet vore, att endast sådana hantverkare borde erhålla förmånen av förlagsinteckningslån, vilka hade behov därav för anskaffande av jämförelsevis dyrbara maskinella anordningar eller eljest för drivande av sin rörelse i större utsträckning. Det vore utan tvivel förenat med synnerligen stora svårigheter att i detta avseende bestämma viss gräns. Att fordra ett visst minimivärde hos maskinerna och de maskinella anordningarna skulle medföra avsevärda praktiska olägenheter. De maskinella anordningarna, icke arbetarantalet, borde emellertid vara bestämmande. På grund härav och

gå gränsen mellan fabrik och hantverk icke torde kunna på ett avgörande sätt uppdragas, föreslog kollegium sådan ändring i gällande bestämmelser angående förlagsinteckning, att den, som dreve fabriks- eller hantverksrörelse i den omfattning, att för arbetet i regel användes drivkraft om minst fem effektiva hästkrafter eller ock minst fem arbetare jämte drivkraft om minst tre effektiva hästkrafter, kunde erhålla lån mot förlagsinteckning.

Två länsstyrelser uttalade, att det syntes böra tagas i övervägande, huruvida icke med fabrik i förevarande avseende borde förstås sådan industri, som angäves i 15 § lagen om arbetarskydd. En handelskammare, som vitsordade att en dylik regel skulle underlätta för den intygsutfärdande myndigheten att träffa ett avgörande, uttalade emellertid härutinnan den farhågan, att alltför små företag därigenom skulle vinna möjlighet till förlagsinteckning.

Genom 1932 års lagändring erhöll bestämmelsen om inteckningsberättigad näring den alltjämt gällande lydelsen såvitt avser industriell rörelse. Annan näringsrörelse medgavs ej inteckningsmöjlighet. I motiveringen för 1932 års ändringsförslag i denna del anförde föredragande departementschefen följande:

Vid övervägande av frågan, huruvida kretsen av de näringar, som må åtnjuta möjligheten att använda förlagsinteckning, borde principiellt förändras, har det syntts tydligt, att bortsett från jordbruksnäringen tillräckliga skäl icke föreligga att för närvarande avvika från den gällande rättens grunduppfattning i detta avseende. Såsom en allvarlig brist måste emellertid anses, att gränsen för tillämpningsområdet icke framträder skarpare än nu är fallet. Denna brist har gjort sig särskilt kännbar till följd därav, att frågan, huruvida med hänsyn till rörelsens beskaffenhet förlagsinteckning bort beviljas, kan göras till föremål för prövning i samband med konkurs. Härtill återkommer jag i det följande. Olika utvägar för ett närmare bestämmande av tillämpningsområdet hava varit under övervägande. Bland annat har det varit ifrågasatt att såsom förutsättning för erhållande av förlagsinteckning i lagen uppställa det krav, att rörelse för beredande eller förädling av varor drives i fabriksmässig omfattning, samt att överlämna till den administrativa lagstiftningen att bestämma de grunder, som skola avgöra, huruvida rörelse må anses driven i sådan omfattning. Härigenom skulle hänsyn lättare kunna tagas till de förändringar i uppfattningen om rörelsens fabriksmässighet, som kunna inträda i samband med teknikens utveckling. Emellertid torde det möta alltför stora betänkligheter att i administrativ ordning träffa avgörande i en för lagens innehåll så viktig fråga, samtidigt som det helt visst skulle bliva svårt att mera detaljerat fastställa en gräns, som svarar mot de på detta område mycket skiftande förhållandena.

Med hänsyn till vikten av att erhålla en fast regel, även om den lider av en viss schematisering, har det syntts lämpligt att i huvudsaklig anslutning till den praxis, som vid vissa större rådhusrätter utbildats med ledning av 15 § i 1912 års arbetarskyddslag, avgränsa tillämpningsområdet så, att såsom förutsättning för rätten att erhålla förlagsinteckning uppställas kravet, att för rörelsen skall i regel användas drivkraft om minst fem effektiva hästkrafter eller ock minst tio arbetare. Nämnas må, att enligt lagen den 12 juni 1931 angående ändring i vissa delar av arbetarskyddslagen tillämpningen av de strängare reglerna beträffande minderårigs användande till bergverks-, bruks-, fabriks-, hantverks- eller annat industriellt arbete eller

byggnadsarbete, ändå att det ej är att hänföra till industriellt arbete, gjorts beroende av att arbetet bedrivs i sådan omfattning, att å arbetsstället i regel användas minst tio arbetare.

Förslaget utgår från att varje slag av industriell rörelse, som drives i nu nämnd omfattning, bör hava förlagsintektningsrätt. Närmare redogörelse för innebörden av begreppet industriell rörelse lär icke vara av nöden. Erinras må emellertid, att i den berättelse, som det enligt instruktionen för kommerskollegium åligger kollegium att årligen till Kungl. Maj:t avgiva över industri och bergshantering, användes följande 'industrigruppering': malm-brytning och metallindustri, jord- och stenindustri, träindustri, pappers- och grafisk industri, livsmedelsindustri, textil- och beklädnadsindustri, läder-, hår- och gummivaruindustri, kemisk-teknisk industri samt kraft-, belysnings- och vattenverk. Under dessa huvudgrupper återfinns man, bland annat, olika slag av bergsbruk och gruvdrift, kvarnrörelse, sågverk, boktryckerier, bryggerier, brännerier samt krutbruk. Den av kommerskollegium begagnade terminologien torde åtminstone i det väsentliga stå i överensstämmelse med omfattningen i det praktiska livet. Någon meningsskiljaktighet lär alltså icke förefinnas t. ex. därom, att under industriell rörelse principiellt är att innefatta, bland annat, 'idkande av bergsbruk eller gruvdrift' samt 'drivande av fabrik, mjöl- eller sågkvarn, boktryckeri, bryggeri, brännvins- eller kruttillverkning'. Då anledning ej synes föreligga att medgiva förlagsintekning för dessa i 1 § förlagsintektningsförordningen upptagna rörelser, såvida de icke uppfylla det i det föregående omhandlade kravet på rörelsens omfattning, hava de ej upptagits i lagtexten. Ej heller har det syntts erforderligt att i lagtexten framhäva det för begreppet industri utmärkande förädlingsmomentet.

Uteslutna från möjligheten att erhålla förlagsintekning äro under alla förhållanden jordbruk och handelsrörelse. Binäring till jordbruk, såsom kvarnrörelse, mejeri- och sågverksdrift, tegeltillverkning och brännerirörelse, äger erhålla förlagsintekning, där det allmänna kravet på rörelsens beskaffenhet och omfattning uppfylles. I motsatt fall komma de för rörelsen avsedda lösa inventarierna, såsom framgår av vad jag anfört i samband med förslaget till lag om intekning i jordbruksinventarier, att hänföras till jordbruksinventarier och omfattas av sådan intekning.

Vid 1934 års riksdag väcktes motion (II: 23) vari begärdes utredning för att bereda hotell- och restaurangägare möjlighet att använda sina inventarier såsom säkerhet i laglig form, vilken motion behandlades av första lagutskottet. I sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 6) begärde utskottet utredning av den väckta frågan och förklarade sig finna olika alternativ möjliga till lösning av ifrågasvarande spörsmål. Närmast uttalade sig dock utskottet för att tillskapa en säkerhetsrätt i hotell- och restauranginventarier i anslutning till förlagsintektningsinstitutet. Efter verkställd utredning framlades även förslag härom för 1935 års riksdag (prop. nr 157). I den allmänna motiveringen för att utvidga förlagsintektningsinstitutet till förevarande område anförde föredragande departementschefen bl. a. följande:

Att saknaden av en lämplig form för beläning av inventarier inom hotell- och restaurangnäringen innebär en brist i vår lagstiftning, ägnad att bereda denna näringsgrens utövarer avsevärda olägenheter, har framhållits redan av första lagutskottet. Den nu förebragta utredningen lär och till fyllest ha ådagalagt behovet av bestämmelser angående upplåtelse av säkerhetsrätt i

hotell- och restauranginventarier. I denna del hänvisas särskilt till de uttalanden som gjorts från näringsidkarehåll och vilka jämväl bekräftats av flera av de i ärendet hörda myndigheterna. I betraktande av hotell- och restaurangnäringens omfattning och betydelse måste kravet på åtgärder, som kunna bidra till skapandet av sundare kreditförhållanden inom densamma, anses förtjäna synnerligt beaktande.

Såsom skäl mot den ifrågasatta lagstiftningen har åberopats, att den skulle inverka oförmånligt på den personliga kreditvärdigheten samt att den nya säkerhetsrätten i allt fall bleve av ringa värde. Härtill må anmärkas, att förstnämnda invändning med visst fog läser kunna riktas mot varje lagstiftning som åsyftar att möjliggöra upplåtelse av säkerhetsrätt i lös egendom. Att införandet av förlagsinteckning inom hotell- och restaurangnäringen skulle medföra större faror i angivet hänseende än vad fallet varit med förlagsinteckning i industriell rörelse torde knappast kunna antagas. Härvid måste dock förutsättas, att lagens tillämpningsområde icke utvidgas till att omfatta även mindre hotell- och restaurangföretag. Beträffande sådana smärre företag yppas onekligen betänkligheter liknande dem som föranlett att småindustri och hantverk uteslutits från rätt att erhålla förlagsinteckning. Möjligheten att genom förlagsinteckning belåna nästan all företagets egendom — även sådana inventarier som jämväl disponeras för näringsidkarens personliga bruk — kan vid smärre företag tänkas leda till överdriven och osund skuldsättning. Underlaget för realkrediten bleve och synnerligen svagt i de icke ovanliga fall då inventarierna äro köpta genom avbetalningskontrakt. Annorlunda ställer sig saken beträffande större hotell- och restaurangföretag. I avseende å inventariebeståndets storlek och värde äro dessa företag jämförliga med sådana industriella inrättningar, vilka åtnjuta förmånen att kunna erhålla förlagsinteckningslån. — Vad angår värdet av en säkerhetsrätt i hotell- och restauranginventarier kan det samma naturligen i regel ej jämföras med exempelvis värdet av en fastighetsinteckning. Uppenbarligen stå dock i de flesta fall större möjligheter till buds för en lånesökande att erhålla kredit på goda villkor, om han vid sidan av den personliga säkerheten kan erbjuda säkerhet jämväl i honom tillhöriga inventarier, än om endast personlig säkerhet kan presteras.

Den lämpligaste formen för anordnande av en säkerhetsrätt med angivet syfte läser vara att — på sätt i ärendet hörda myndigheter och sammanlutningar förordat samt första lagutskottet ock synes ha förutsatt — utsträcka förlagsinteckningsförordningens tillämpningsområde till att omfatta jämväl hotell- och restaurangnäringen. Att för denna näringsgren införa ett nytt slag av säkerhetsrätt med annan konstruktion och verkan än redan förefintliga rättsinstitut, som på andra jämförliga områden av näringslivet tjäna motsvarande ändamål, synes icke kunna ifrågakomma.

Det framlagda förslaget antogs av riksdagen, varigenom förlagsinteckningsförordningen fick sin nuvarande lydelse såvitt avser ifrågavarande näringsrörelser.

Vid 1936 års riksdag förekom en motion (II: 364), vari begärdes utredning för att bereda möjlighet för den som idkar handel med trävaror, eventuellt även med andra varor, att kunna genom förlagsinteckning eller under annan lämplig form använda sitt handelslager som kreditunderlag. Motionen föranledde på hemställan av första lagutskottet icke någon riksdagens åtgärd. I sitt avstyrkande utlåtande (nr 15) redogjorde utskottet för de möjligheter, som funnes för en trävaruhandlande att utnyttja sitt lager som

säkerhet för skuldförbindelser, samt anförde vidare beträffande en sådan näringsidkares kreditmöjligheter:

Då motionärerna anmärka att pantsättning ofta ej kan ifrågakomma, enär den förutsätter att varulagret överföres i kreditgivarens besittning, må här allenast framhållas, att nämnda överförande av förfoganderätten tämligen lätt låter sig göra utan att trävarorna därför behöva förflyttas från upp-lagsplatsen. Vidare vill utskottet påpeka att i alla de fall, då trävaruhandeln är förenad med sågverksrörelse av den storlek att däri användes drivkraft om minst fem effektiva hästkrafter eller ock minst tio arbetare, förlagsin-teckningsinstitutet må vinna användning. Där trävaruhandeln icke är an-sluten till någon industriell rörelse ens av nämnda storlek, torde förlagsin-teckningsinstitutet, i varje fall sådant det nu är utformat, icke erbjuda en lämplig utväg för beredande av kreditunderlag. Utskottet vill härutinnan en-dast hänvisa därtill att, om förlagsegendomen säljes, förlagsgivaren äger förmånsrätt i köpeskillingen allenast så länge den är utestående, samt där-till att förlagsgivaren äger rätt att kräva omedelbar betalning för intecknad fordran, ändå att den ej är förfallen, bland annat i det fall att rörelsen helt eller till väsentlig del nedlägges, överlåtes eller förflyttas. Att med hänsyn till trävaruhandeln omdana förlagsinteckningsinstitutet, vilket så sent som år 1932 erhöll sin nuvarande gestaltning, torde icke kunna ifrågakomma. Och att enbart för trävaruhandelns räkning tillskapa en ny säkerhetsrätt synes icke böra ske utan att synnerligen starka skäl därtill föreligga. Så tor-de emellertid icke vara fallet.

Sin nuvarande lydelse har stadgandet om förlagsinteckningsberättigade näringar erhållit år 1938 genom att apoteksrörelse upptogs bland dessa nä-ringsrörelser. (Prop. nr 7, första lagutskottets utlåtande nr 8.)

Frågan om att utvidga förlagsinteckningsinstitutet till nya områden av näringslivet har därefter behandlats av 1949 års *banklagssakkunniga* i sam-manhang med att de sakkunniga i sitt år 1952 avgivna betänkande (SOU 1952: 2) diskuterade lämpliga föreskrifter rörande banks kreditgivning. De sakkunniga erinrade om att handeln vore i sämre läge än hantverket och industrien i fråga om möjligheten att lägga rörelsens tillgångar som grund för medelsanskaffning. De sakkunniga anförde vidare:

När kreditbehovet för en företagare inom hantverk eller småindustri över-stiger 50 000 kronor torde hans rörelse i många, kanske flertalet fall ha fått sådan omfattning och beskaffenhet i övrigt, att förlagsinteckning kan ut-tagas och erbjudas såsom säkerhet för kredit i bank. Motsvarande möjlig-het föreligger icke för rörelseidkare inom handeln, då nu gällande lag-bestämmelser icke medgiva att förlagsinteckning uttages i en handelsrö-relse med undantag av apoteksrörelse. För att bättre tillgodose varudistri-butionens lånebehov kunde man möjligen överväga att utvidga förlagsin-teckningsinstitutet till att avse inventarier, varulager och fordringar även inom handeln. Enligt de sakkunnigas mening rymmer den ekonomiska ut-vecklingen under senare tid moment, vilka motivera att gränserna kring förlagsinteckningsinstitutet bli föremål för omprövning. Hithörande frå-gor falla emellertid utom ramen för de sakkunnigas uppdrag.

Sedan de sakkunnigas förslag föranlett lagstiftning om bankrörelse, är betänkandet i vad avser den väckta frågan om revision av förlagsinteck-ningsinstitutet alltjämt beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Förlagsegendomen

Enligt den ursprungliga lydelsen av förlagsinteckningsförordningen upptogs bestämmelse om inteckningsbar förlagsegenom icke i förordningen utan i 17 kap. 7 § handelsbalken. I detta lagrum angavs såsom föremål för förmånsrätten — förutom »det, som tillverkat är», »de för tillverkningen avsedda råämnena» och »den lösegenom, vare sig maskiner, redskap, dragare eller annat, som till bergsbrukets, gruvans, fabriken eller inrättningens drift hörer» — dels »gäldenärens fordringar för sådana förskott i penningar eller varor, som för rörelsen lämnade äro» dels ock, »vid förlag till bearbetande av andra gruvor än järngruvor», »själva gruvan».

Stadgandet om att förlagsgivarens förmånsrätt omfattade förskott i penningar eller varor bortogs genom 1932 års lagstiftning med den motiveringen att det enligt samstämmig uppfattning i det praktiska livet ej hade någon uppgift att fylla och »därjämte visat sig ägnat att leda till missförstånd». Då vidare förutsättningarna för den upprätthållna åtskillnaden mellan järngruva och annan gruva icke ansågos längre föreligga, genomfördes samtidigt den lagändringen, att inteckning medgavs i gruva utan hänsyn till dess art. De år 1932 vidtagna lagändringarna inneburo ytterligare i denna del, att bestämmelserna om vilken egenom som omfattades av förlagsinteckning överflyttades från 17 kap. handelsbalken till förlagsinteckningsförordningen. Stadgandet angående omfattningen av förlagsegendomen erhöi därvid såvitt avser industriell rörelse sin alltjämt gällande lydelse.

I *propositionen till 1932 års riksdag* med förslag till ändring i förordningen om förlagsinteckning diskuterades vissa särskilda frågor angående förlagsegendomens omfattning, såsom huruvida förlagsinteckning kunde omfatta byggnad å ofri grund eller egenom å annan ort än där rörelsen dreves samt huruvida inteckning kunde begränsas till ideell andel av förlagsegendomen eller till vissa däri ingående föremål. I dessa hänseenden anförde föredragande departementschefen:

Såsom föremål för förlagsinteckning upptager gällande lagstiftning icke byggnad å ofri grund. Frågan huruvida förmånsrätt borde medgivas i dylik egenom var under övervägande redan vid tillkomsten av förlagsinteckningsförordningen. Sålunda framhålles i motiven till 1881 års förslag, att enär industriella byggnader, även då de låge på främmande grund, kunde vara av högt värde, en bestämmelse om förmånsrätt däri understundom skulle i ej ringa mån förstärka inteckningssäkerheten. Å andra sidan borde dock uppmärksammas, att en förmånsrätt i dylika byggnader skulle bliva av tvivelaktigt värde. Man ansåg sig därför icke hava anledning att föreslå förmånsrättens utsträckning till byggnader på annans grund. Även i vissa av de i anledning av 1925 års remiss avgivna yttrandena har denna fråga berörts. Dock ställer man sig i allmänhet tveksam och stundom rent avvissande till en sådan utvidgning.

Liksom i fråga om inteckning i jordbruksinventarier anser jag det lämpligen icke böra ifrågakomma att låta byggnad på ofri grund utgöra föremål för förlagsinteckning. Såsom jordbruksutredningen framhållit, skulle kollision mellan förlags- och fastighetsinteckningar lätteligen inträda, därest byggnaden övergår till fast egenom, och detta vare sig man låter förlags-

inteckningen äga bestånd i byggnad och gälla framför tidigare fastighetsinteckning eller man låter förlagsinteckningen vika för fastighetsinteckningen.

Huruvida inteckning må beviljas i ideell andel av förlagsegendomen, är icke uttryckligen avgjort i gällande rätt. Någon olikhet i förhållande till vad nu får antagas gälla torde dock icke inträda, då i förslaget 1 § i enlighet med vad från näringslivets sida yrkats stadgats förbud mot inteckning i andel av förlagsegendomen.

Förlagsinteckningsförordningen lämnar icke svar på spørsmålet, huruvida inteckningen kan begränsas till vissa i förlagsegendomen ingående föremål. Meningarna, i vilken riktning lagstiftningen härutinnan lämpligen bör gå, hava i det praktiska livet visat sig vara i någon mån delade. Å ena sidan har uttalats, att det kunde starkt ifrågasättas, huruvida en rätt att göra begränsning lämpligen borde förbehållas parterna. Därigenom kunde nämligen för-anledas kollision med förlagsinteckningar, som med lika eller sämre för-månsrätt meddelats i all egendom, vilken kan förlagsintecknas. Å andra sidan har ifrågasatts, om det icke skulle vara till fördel för industrien att medgiva vederbörande företag en viss frihet i detta avseende. Det kunde väl tänkas, att ett solitt företag kunde erhålla fullt tillräcklig förlagskredit även med begränsning till viss del av förlagsegendomen.

Vid ett övervägande av skälen för och emot rätt att begränsa inteckning till viss egendom synas de senare så till vida böra vara avgörande, som betydande olägenheter kunna uppstå, därest inteckning i vissa i förlagsegen-domen ingående föremål medgives. I enlighet härmed har förslaget avfattats.

Från nu nämnd synpunkt sett hade det uppenbarligen varit till fördel, om gemensam inteckning för samma fordran i flera rörelser kunde undvikas. Enligt vad från olika håll upplysts, förekommer emellertid för närvarande i stor utsträckning, att flera rörelser intecknas för samma fordran, och en dylik möjlighet anses trots de svårigheter, som i följd därav kunna uppstå, vara av avsevärd praktisk betydelse. Det har på grund därav ansetts icke lämpligt att nu förbjuda gemensamma inteckningar.

Gällande förlagsinteckningsrätt berör icke närmare frågan, huruvida före-mål skall för att räknas till förlagsegendomen finnas å ort, där rörelsen drives.

I åtskilliga av de yttranden, som avgivits i anledning av 1925 års remiss, har saknaden av uttryckligt stadgande i detta avseende givit anledning till erinringar. Från handelskamarhåll uttalas sålunda, att förmånsrätten i de för tillverkningen avsedda råvarorna behöfve ur nu nämnd synpunkt när-mare preciseras. Såsom exempel anföres frågan om giltigheten av förmåns-rätten, vid sågverksindustrien beträffande timmer i skog eller under flottning eller annan transport och vid pappersmassfabriker beträffande pappersved, som ej blivit inforslad till fabriksplatsen. Likaså förmenas behov föreligga av närmare bestämmelser beträffande färdigt fabrikat, som i annan stad eller socken än den, där fabriken är belägen, upplagts i försäljnings- eller konsignationslager. Från bankhåll har förordats en uttrycklig bestämmelse, att förlagsinteckningen borde omfatta råvaror och produkter, var dessa än befunde sig, förutsatt dock att de tillhörde förlagstagaren.

Sedan dessa yttranden avgivits, har den nu antydda oklarheten blivit i viss mån hävd genom ett avgörande i högsta instans (H. 1927 s. 519). Över-rätterna intogo här den ståndpunkten, att enär den i målet ifrågavarande, förlagstagaren tillhöriga och i hans besittning befintliga lösegendomen ostri-digt tillverkats vid förlagstagarens fabrik, den omständigheten, att lösegen-domen vid konkursens början förvarats å orter utom den socken, där rörelsen dreves, icke föranledde därtill, att den å förlagsinteckningen grundade förmånsrätten till betalning ur egendomen finge anses hava upphört.

Efter detta avgörande lärer behovet av lagstiftningsåtgärd icke göra sig gällande med samma styrka som tidigare.

Beträffande frågan om vilken egendom som omfattas av förlagsinteckning må ytterligare nämnas, att då år 1935 förlagsinteckningsinstitutet utsträcktes till hotellnäringsen, i en till grund för lagändringen utarbetad departementspromemoria föreslogs, att inteckning i sådan rörelse skulle omfatta ej blott såsom enligt gällande rätt lösa inventarier utan även den ifrågavarande rörelsens förråd av varor. Till stöd för denna ståndpunkt framhölls, att i en hotell- eller restaurangrörelse ofta finnes värdefulla lager av vin och andra varor, som lämpligen borde omfattas av en förlagsinteckning. Vid remissbehandlingen av promemorian uttalades emellertid den uppfattningen att institutet borde omfatta endast inventariebeståndet i egentlig mening. Inteckning i varuförråd ansågs sakna betydelse ur kreditsynpunkt och därjämte kunna medföra direkta olägenheter, i det att råvarornas utförsäljning eller bortförande exempelvis vid slutet av en säsong kunde tagas till intäkt för uppsägning från långgivarens sida. De sålunda framställda erinringarna vunno departementschefens beaktande och i propositionen gavs ifrågavarande stadgande den alltjämt gällande lydelsen.

Rörelsens lokalisering

Enligt 1881 års *kommittéförslag*, som ligger till grund för förlagsinteckningsförordningen, skulle vid förlagsinteckning alltid krävas uppgift om stället för rörelsens drivande. Vid granskningen av förslaget erinrades inom högsta domstolen, att fabriksrörelse ofta icke vore inskränkt till ett enda ställe, fastän rörelsen vore att anse såsom en och samma, i följd varav ifrågasattes infogande av ordet »huvudsakligen». Denna erinran föranledde icke någon ändring i propositionen till 1882 års riksdag. I anledning av anmärkningar inom riksdagen framhöll departementschefen i propositionen till 1883 års riksdag, att man av en allmän föreskrift om skyldighet att uppgiva stället, varest rörelse drives, kunde förledas till uppfattningen, att uppgiften borde gälla t. ex. i stad, gata och hus, där näringen idkades, men att en så detaljerad uppgift i de flesta fall vore onödig och kunde lägga svårigheter i vägen för en industriell anläggnings flyttning. Det finnes intet skäl, varför vid ansökan t. ex. om förlagsinteckning i en fabrik stället skulle behöva uppgivas närmare än som skedde vid anmälan om fabriksanläggning, i vilket fall uppgiften behövde omfatta endast stad eller socken, där näringen dreves. Andra näringar däremot, såsom gruvdrift, bergsbruk, såg- och kvarnrörelse, vore dels på grund av sin natur, dels i följd av den för deras drivande gällande lagstiftning bundna vid viss plats. I överensstämmelse härmed utformades de ursprungliga reglerna i 1883 års förordning.

Mot denna ståndpunkt framställdes emellertid erinringar i de i anledning av 1925 års remiss avgivna yttrandena. Sålunda framhölls från bankhåll, att skillnaden i nu förevarande hänseende mellan sågverk m. m. och fabrik borde upphöra. Det borde beträffande varje slag av rörelse vara tillräckligt

att angiva stad eller socken, där rörelsen drives. Det uttalades även, att det måhända vore förtjänt att övervägas, om man ej skulle kunna helt avstå från territoriella begränsningar och således låta förlagsinteckningen omfatta all kredittagarens i industriell verksamhet investerade löseegendom.

Vid 1932 års lagändring erhöll bestämmelsen om rörelsens lokalisering den nuvarande avfattningen, enligt vilken behöver anges blott stad eller socken där rörelsen drives. Beträffande förslaget att helt avstå från territoriella begränsningar av kredittagarens rörelse anförde föredragande departementschefen i propositionen till 1932 års riksdag:

Det har synts kunna ifrågasättas, om man icke borde gå än längre och låta förlagsinteckningen omfatta företaget som sådant samt i samband därmed införa förändrade forumregler. En tänkbar utväg därvid vore, att behandlingen av förlagsintekningsärenden förlades till rådhusrätten i den stad, där näringsidkarens firma är registrerad, eller beträffande aktiebolag till rådhusrätten i den stad, där dess styrelse har sitt säte. Därvid borde naturligen göras vissa jämkningar för bland annat det fall, att firman är registrerad i stad under landsrätt eller att aktiebolags styrelse har sitt säte i sådan stad eller på landet. En sådan omläggning skulle uppenbarligen med hänsyn till de stora företagen vara förenad med betydande fördelar. Å andra sidan är den dock förbunden med nackdelar, som mana till varsamhet. Särskilt framträda svårigheter med avseende å övergången från det ena till det andra systemet, vartill komma de förvecklingar, som lätt kunna uppstå vid t. ex. förändrat säte för aktiebolags styrelse med därav föranledd övergång till annat forum än det, vid vilket inteckning tidigare kan hava meddelats. En ändring i detta hänseende har i varje fall ansetts icke böra ske i förevarande sammanhang.

Skyldighet att betala förlagsintecknad fordran före avtalad förfallotid

I 1881 års kommittéförslag sänkades bestämmelser, som medgävo förlagsgivaren rätt att kräva omedelbar betalning, om rörelsen nedlades, överläts eller förflyttades eller förlagsegendomen förstördes.

I anslutning till yttrande av lagutskottet vid 1882 års riksdag framhöll departementschefen vid anmälan av nämnda riksdags beslut, att i den mån det kunde ske med bevarande av förlagsinteckningens natur förlagsgivare borde beredas trygghet för det fall, att rörelsen jämte förslaget överginge till annan ägare och den i förre ägarens gods genom förlagsinteckningen förvärvade lörmånsrätten följaktligen upphörde. I allmänhet torde den nye näringsidkaren genom avtal med förlagsgivaren få övertaga förlagslånet mot ny inteckning, men utan tvivel kunde omständigheterna vara sådana, att dylikt avtal ej komme till stånd. Långivaren borde då sättas i tillfälle att genast utsöka sin fordran, sedan den säkerhet, som låge i förslaget, undandragits honom. Inom högsta domstolen gjordes mot det i enlighet härmed utarbete förslaget vissa erinringar, avseende, bland annat, att det ej inbegrepe nedläggande av rörelse och att under detsamma fölle icke blott frivillig överlåtelse utan även övergång genom arv eller testamente. I anledning av sistnämnda anmärkning inskränktes stadgandet att avse överlåtelse, varemot erinringarna i övrigt ej föranledde ändring i förslaget.

Redan vid 1884 års riksdag väcktes motion om vissa tilläggbestämmelser, innebärande att överlåtelse av bruk, gruva, fabrik eller inrättning, för vars drivande förlagsinteckning beviljats, skulle, enär förmånsrätten upphörde genom överlåtelsen, förknippas med ett särskilt kungörelseförfarande. På lagutskottets i anledning av motionen gjorda hemställan (utlåtande nr 54) anhöll riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t om utarbetande av lagbestämmelser i syfte att bereda förlagsgivare större trygghet vid rörelses överlåtande. Skrivelsen remitterades till *nya lagberedningen*, som i den 22 december 1885 avgivet yttrande vitsordade, att den säkerhet för lån, som enligt då gällande lag stode att vinna genom förlagsinteckning, icke innebure full trygghet mot förlust å förlagsgivarens sida. Men detta förhållande vore enligt beredningens åsikt beroende av ifrågavarande rättsinstituts egen beskaffenhet och kunde icke förebyggas genom stadganden, vilka stode i överensstämmelse med det väsentliga i förlagsinteckningens natur och rättsverkan enligt gällande lagstiftningsgrunder. Härom anförde lagberedningen vidare:

Förlagsgivaren vunne genom inteckningen ej panträtt i den intecknade egendomen, utan blott förmånsrätt därtill. Han erhöle sålunda endast företräde till betalning ur visst gods, och därav bestämdes hans rätt i förhållande till övriga borgenärer. Därav följde, att förmånsrätten i och för sig ej kunde sträcka sin verkan till annat gods än det, gäldenären ägde, då fråga om betalning uppstode, ej heller till annan person än gäldenären och hans övriga fordringsägare. Vid den intecknade egendomens överlåtande till tredje man upphörde följaktligen förmånsrätten i det överlåtna till all kraft och verkan. Den blott eventuella rätt till förlagsegendomen, som inteckningen medfört, kunde lika litet som fordringsrätten anses kränkt genom egendomens övergång i annans ägo, såvida ej gäldenären uti särskilt avtal med förlagsgivaren av sagt sig befogenheten att sålunda disponera över sin egendom. Tidigare hade visserligen förlagstagarens dispositionsrätt över sin tillverkning varit strängt begränsad av omständliga och invecklade bestämmelser till förmån för förlagsgivaren, vars rätt till och uti själva egendomen sträckte sig vida utöver vad med förmånsrätt enligt lag förstodes. Denna ståndpunkt hade emellertid, såsom medförande hinder för industriens sunda utveckling, måst övergivas av lagstiftningen. Beredningen funne det därför vara med allt skäl, som i 1883 års förordning all motsvarighet till berörda bestämmelser saknades. Beredningen antog ock, att fråga numera ej skulle uppkomma om införande av något slags panträtt i förlagsegendom. Mot förslag om kungörande av den intecknade egendomens försäljning, varmed åsyftades att sätta förlagsgivaren i tillfälle att vidtaga åtgärd för att få sin i följd av försäljningen till betalning förfallna fordran gulden ur köpeskillingen, i den mån denna lämnade tillgång därtill, syntes visserligen ingen väsentlig anmärkning vara att framställa. Men då såsom påföljd för uraktlåtenhet att kungöra försäljningen enligt motionen skulle stadgas förpliktelse för köparen att i större eller mindre mån vara i förhållande till en, kanske flera förlagsgivare, med vilka han icke kontraherat, ansvarig för säljarens gäld, mötte däremot flera betänkligheter. Oavsett att grunden för ett dylikt stadgande endast kunde vara, att förlagsinteckningen skulle hava tillförsäkrat dess innehavare någon viss, även mot ny ägare villkorligen gällande och således med panträtt närmast jämförlig rätt till betalning ur den intecknade egendomens värde, skulle i allt fall stadgandet föga överensstämma med det

förhållandet, att köparen för fordran hos säljaren ägde rätt att kvitta sin skuld för köpeskillingen. I allt fall kunde lagen ej lägga hinder i vägen för förlagstagaren att tid efter annan till en eller flera personer avyttra skilda delar av verk eller inrättning. Stadgandet bleve därför kraftlöst gentemot all sådan överlåtelse av inrättningen, som ej tillika innefattade ett uttryckligt avstående av själva den firma, varunder rörelsen utövats. Dessutom skulle stadgandet sakna all tillämplighet vid gåva, byte eller varje överlåtelse, som ej ägde formen av försäljning mot viss köpeskillning, varför det funnes en lätt utväg för den oredlige eller mindre samvetsgranne förlagstagaren att eludera stadgandet. Beredningen erinrade därjämte, hurusom det stode förlagsgivaren öppet att vid avtalet med förlagstagaren av denne fordra all garanti. Så kunde den senare tillförbindas att ej till annan överlåta sin rörelse utan att samtidigt därom underrätta förlagsförbindelsens innehavare, och för åsidosättande därav kunde i förskrivningen eller kontraktet efter omständigheterna lämpad påföljd, såsom vite eller skadeersättningsskyldighet, för förlagstagaren bestämmas. Ett lagstadgande i sådant syfte syntes däremot icke lämpligt. då de omständigheter, som därvid borde inverka, särskilt beträffande vites- eller ersättningsbeloppet, i hög grad växlade. Av liknande skäl vore ock ett lagbestämt bötesstraff för uraktlåtenhet att kungöra överlåtelser otillfredsställande och innebure ett alltför overksamt medel, där transaktionen beredde förlagstagaren eller tredje man ekonomisk fördel.

I anledning av en vid 1905 års riksdag inom andra kammaren väckt motion hemställde lagutskottet, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande av förslag till sådan ändring i lagstiftningen angående förlagsinteckning, att i de fall, då rörelse, för vars drivande förlagsinteckning vore beviljad, sålunda förflyttats, att inteckningen därigenom blivit kraftlös, förlagsskulden skulle emot förlagstagaren genast vara till betalning förfallen (utlåtande nr 55). Denna hemställan bifölls av riksdagen.

I de i anledning av 1925 års remiss avgivna yttrandena dryftades ingående frågan om förlagsgivarens rätt att omedelbart utsöka förlagsskulden.

Vad till en början angår rörelsens *överlåtelse* ifrågasattes i flera av yttrandena skyldighet för förlagstagaren att därom underrätta förlagsgivaren. Kommerskollegium framhöll, att till förekommande av otillbörlig överlåtelse krävdes omfattande bestämmelser även av straffrättslig art. Det kunde med skäl ifrågasättas, om det vore möjligt att åstadkomma effektiva sådana för det fall, då förlagstagarens ekonomi vore svag och det därför vore av särskild vikt att förhindra otillbörlig överlåtelse. Framför allt vore det av betydelse att beakta, att införandet av sådana bestämmelser lätt skulle kunna försvåra även avslutandet av fullt legitima avtal. Därigenom skulle förlagsrörelsen skadas. Det syntes kollegium, att ifrågavarande rättsförhållanden för båda parterna och i den allmänna rättssäkerhetens intresse ordnades bäst genom avtal.

Vad därefter beträffar *förflyttning* av rörelse vitsordades i yttrandena i allmänhet det berättigade i att låta förflyttning utgöra förfalloanledning. Det framhölls emellertid även, att en lagändring av nu angivna innebörd icke vore tillfyllest. Sålunda föreslogs från vissa håll, att förflyttning borde kungöras och förlagsinteckning trots förflyttning kunna göras gällande viss tid

efter kungörandet. Från andra ifrågasattes, att förflyttning skulle anmälas hos vederbörande inteckningsdomstol och inteckningen fortfarande bestå. Kommerskollegium förordade sistnämnda förslag under framhållande, att då förflyttning av rörelse i allmänhet vore ägnad att befordra dess utvidgning och förbättring, förflyttning icke borde försvåras genom bestämmelse om förlagsskuldens ovillkorliga förfallande till betalning.

Vidkommande rörelses *nedläggande* ifrågasattes från olika håll, huruvida det icke borde införas stadgande därom, att förlagsskulden skulle anses förfallen även i sådant fall.

I åtskilliga yttranden föreslogs, att *förstörelse* av förlagsegendom borde utgöra förfalloanledning. Ett stadgande i överensstämmelse med 31 § förordningen angående inteckning i fast egendom förordades sålunda på flera håll.

Verkan i förevarande hänseende av förfogande från förlagstagarens sida, varigenom förlagsegendomen undergår väsentlig *värdeminskning*, berördes vidare i yttrandena. Onormal realisation betecknades sålunda av en länsstyrelse som en åtgärd, vilken bör utgöra förfalloanledning. Två länsstyrelser ifrågasatte stadgande, att förlagsskulden skulle anses förfallen, då förlagsintecknad egendom såldes i sådan omfattning, att den betingade säkerheten väsentligen försämrades. En handelskammare uttalade sig för enahanda påföljd, om förlagsintecknad egendom såldes i omfattning och på sätt, som fölle utom normala driftsgränser.

I vissa yttranden riktades uppmärksamheten på *fara* för säkerhetens märkliga minskning. Särskilt beaktades utmätning för annan borgenärs räkning. I åtskilliga av yttrandena förordades därvid, att inteckningshavaren finge åtnjuta förmånsrätt såsom vid konkurs. I vissa andra yttranden uttalades, att förlagsskulden vid utmätning borde vara omedelbart förfallen.

Vid 1932 års *lagändring* erhöll här ifrågavarande stadgande om rätt till omedelbar betalning för förlagsskulden sin nuvarande avfattning, enligt vilken omedelbar betalning kan krävas, om rörelsen helt eller till väsentlig del nedlägges, överlåtes eller förflyttas, om förlagsegendomen eller väsentlig del därav förstöres eller om det skäligen kan befaras, att på grund av förlagstagarens förvällande förlagsgivarens säkerhet kommer att märkligt minska. I motivering för denna bestämmelse anförde föredragande departementschefen bl. a. följande:

Med överlåtelse av rörelse har jag funnit böra likställas dess förflyttning. Stadgande härom har upptagits i förslaget. Att därutöver införa bestämmelser i avseende å verkan av rörelses förflyttning torde icke vara lämpligt. Vad särskilt angår underrättelseplikt lärar vad man därmed vill vinna åtminstone i det väsentliga kunna nås genom att bereda inteckningshavare möjlighet att inskrida på ett tidigare stadium. Frågan huruvida förflyttning föreligger torde få avgöras med ledning av de i 3 § upptagna bestämmelserna om lokalisering av rörelse.

Uppenbart torde vara, att vid nedläggande av rörelsen förlagsgivarens trygghet kräver, att han är berättigad att utsöka sin fordran, oavsett att förfallotiden ej är inne. I dylikt fall lärar i regel utan vidare vara att vänta, att

rörelsen kommer att överlåtas eller förflyttas eller att förlagsegendomen blir realiserad. Skulle sådant ej inträffa, hotar i allt fall faran, att förlagsegendomen förlorar i värde. Ett stadgande om fordringens förfallande i förtid synes därför i sådant fall vara påkallat.

Såsom förfalloanledning torde böra anses, icke blott att rörelsen i dess helhet utan jämväl att väsentlig del därav överlåtes, förflyttas eller nedlägges.

På sätt skett i förslaget till lag om inteckning i jordbruksinventarier torde vidare förstörelse helt eller till väsentlig del av den intecknade egendomen böra medföra, att fordran förfaller.

Aven i andra fall av väsentlig minskning av förlagsegendomens värde bör förlagsgivaren principiellt äga utsöka den intecknade fordringen, ändå att den ej är förfallen. Härvid måste emellertid beaktas, att omsättande av förlagsegendom — företrädesvis tillverkade produkter men i viss utsträckning även råvaror och inventarier — är något för rörelsen naturligt och nödvändigt. I den mån dylikt omsättande håller sig inom gränserna för det i rörelse av den ifrågavarande arten vanliga, är detta uppenbarligen något, som långgivaren redan i förväg har att räkna med, och förty icke bör kunna åberopa som förfalloanledning. Endast förfoganden, som äro att beteckna såsom otillbörliga, torde härvid böra kunna komma i fråga. Även bortsett härifrån läser vederbörlig hänsyn till gäldenärens rörelsefrihet och beaktande av allmänna rättsgrundsatser kräva den förutsättning för att gälden skall förfalla i förtid, att minskningen av säkerhetens värde är märklig.

Icke blott för det fall, att sådan minskning redan uppstått, torde emellertid rätt att utsöka fordringen före förfallotiden böra inträda. I enlighet med vad jag framhållit vid anmälan av förslaget till lag om inteckning i jordbruksinventarier, måste nämligen en ordning, som endast berättigar inteckningshavaren att inskrida mot gäldenären, sedan säkerheten redan upphört eller minskats, ofta nog bliva av föga värde. Liksom å åtskilliga andra rättsområden läser hänsyn böra få tagas till en på objektiva grunder stödd sannolikhet i fråga om det framtida läget. En bestämmelse, som medger en sådan antecipation, torde vara ägnad att avhålla gäldenären från illojala förfoganden över den intecknade egendomen och bereda förlagsgivaren skydd i händelse av utmätning hos förlagstagaren. Rätt att omedelbart utsöka fordringen läser jämväl vara av betydelse därutinnan, att kvarstad och skingringsförbud kunna påkallas utan risk att åtgärden förfaller på grund av inteckningshavarens saknad av befogenhet att instämma sin talan. Denna förstärkning av inteckningshavarens ställning torde i sin ordning medföra, att denne icke i onödan tillgriper det vapen, som ligger i konkurshot.

I enlighet med vad sålunda anförts föreslår jag därför, att inteckningshavaren skall äga rätt att kräva omedelbar betalning för intecknad fordran, om det skäligen kan befaras, att på grund av gäldenärens förvållande inteckningshavarens säkerhet kommer att märkligt minskas.

I detta sammanhang vill jag slutligen erinra om den av mig tidigare i dag föreslagna ändring i 72 § utsökningslagen, varigenom utmätningensmannen ålagts att ofördröjligen underrätta borgenär om utmätning av egendom, vari, enligt vad för utmätningensmannen är känt eller eljest vid utmätningen utrones, förmånsrätt på grund av inteckning i jordbruksinventarier eller förlagsinteckning tillkommer borgenären.

Yttranden

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionerna från Stockholms rådhusrätt. Utskottet har vidare berett Svenska bankföreningen, Stockholms handelskammare, Svenska företagares riksförbund, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation och Sveriges trafikbilägares riksorganisation tillfälle att yttra sig över motionerna.

Samtliga remissinstanser, av vilka trafikbilägarna ej närmare motivera sitt yttrande, tillstyrka bifall till motionerna.

Stockholms rådhusrätt anför följande till stöd för sitt tillstyrkande yttrande:

Rådhusrätten finner anledning föreligga att överväga om icke den krets av företag, i vars egendom förlagsinteckning må beviljas, bör utökas till att avse även andra företag än sådana som angivas i nu gällande förordning. Med näringslivets nuvarande differentiering uppstår för övrigt icke sällan tveksamhet vid tillämpningen av förordningen. Skäl kan vidare förekomma att förlägga inskrivningsförfarandet beträffande förlagsinteckningar till en för hela riket gemensam »förlagsintekningsdomstol». Därest ett sådant sammanförande skulle anses lämpligt, torde hinder icke anses föreligga att inskrivningsförfarandet förläggas till Stockholms rådhusrätt.

Svenska bankföreningen förklarar, att föreningen sedan länge varit av den uppfattningen att en revision av reglerna om förlagsinteckning borde komma till stånd, varvid institutet borde göras tillämpligt å handel och serviceverksamhet av skilda slag och dess värde som kreditunderlag även i andra avseenden förbättras. Föreningen meddelar, att den har för avsikt att inom kort göra en särskild framställning i ämnet till Kungl. Maj:t och därvid närmare utveckla sina synpunkter på de olika frågorna.

Stockholms handelskammare finner i likhet med motionärerna, att förlagsintekningslagstiftningen till följd av den ekonomiska och tekniska utvecklingen under senare år icke längre kan anses avpassad efter näringslivets struktur och kreditbehov, och tillstyrker därför, att en översyn av dessa regler kommer till stånd.

Även *Svenska företagares riksförbund* finner ifrågavarande lagstiftning föga anpassad efter de förändrade förhållandena inom näringslivet och säger sig därför med stor tillfredsställelse hälsa motionärernas förslag. Förbundet anför vidare bl. a. följande:

Förlagsintekningsinstitutet har kommit att få en allt större betydelse för den svenska kreditmarknaden. Av särskild vikt torde institutet vara för vårt lands småföretagare. Till följd av det rådande läget på kreditmarknaden har dessa ofta stora svårigheter att få sina behov tillgodosedda. Förlagsinteckning borde här vara ett lämpligt instrument för anskaffande av krediter. Gällande bestämmelser omöjliggör emellertid för många företagare att få förlagsinteckning beviljad trots att det reella kreditvärdet i många fall får betraktas som tillfredsställande. Till följd av rationaliseringen inom näringslivet har en mängd nya företag med en ofta specialiserad inriktning vuxit

fram. Den förlagsegendom dylika företag kan redovisa i form av maskiner och lager torde i stor utsträckning ha ett kreditvärde, fullt jämförligt med exempelvis de anställdas numerär. Vi vill därför i likhet med motionärerna föreslå, att bestämmelserna angående förlagsinteckning omformas så, att de på ett smidigare sätt kan tillgodose näringslivets behov och därigenom underlätta den fortsatta expansionen.

Förslaget att inrätta en för hela riket gemensam förlagsinteckningsdomstol synes oss väl värt att beaktas. Vi vill emellertid ifrågasätta, huruvida icke dessa uppgifter lämpligen kan överföras till någon av våra redan existerande domstolar, t. ex. Stockholms rådhusrätt. Även om hänsyn togs till det ökade behovet av personal och anslag till den ifrågasatta domstolen, torde härigenom en viss nedskärning av kostnaderna och framför allt en viss förenkling i organisationen kunna åstadkommas.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation anför följande såsom stöd för sitt tillstyrkande yttrande:

Motionärernas hemställan om översyn av kungl. förordningen av den 13 april 1883 angående förlagsinteckning är utan tvivel befogad. Under den tid som förflutit sedan förordningens ikraftträdande har som bekant förhållandena inom näringsliv och företag fullständigt förändrats. Rationalisering och mekanisering inom både små och stora företag har medfört att antalet arbetare inom ett företag icke på samma sätt som tidigare utgör ett mått på företagets storlek eller ekonomiska betydelse. Inom åtskilliga företag finns därjämte betydande värden investerade i lager, maskiner etc. utan att därför den använda drivkraften behöver vara särskilt hög. Dessa skäl talar sålunda redan i och för sig för en översyn av den mer än 70-åriga förordningen.

Förlagsinteckning kan enligt gällande bestämmelser i huvudsak endast beviljas för *industriell* rörelse, en formulering som av myndigheterna tillmättes avgörande betydelse för intecknings beviljande. Organisationen vill understryka att den tekniska utvecklingen under senare år på många områden medfört att gränsen blivit flytande mellan industriell och hantverksmässig produktion. Detta gäller exempelvis inom sådana företagsgrupper som boktryckerier, bokbinderier, bagerier, smides- och mekaniska verkstäder, snickeriverkstäder m. m.

Samtidigt bör observeras att företag av hantverks- eller servicekaraktär numera inom flertalet branscher förfogar över en jämfört med tidigare förhållanden betydande utrustning av maskiner, verktyg och andra hjälpmedel samt ofta har en betydande förråds- och lagerhållning. För sådana företag kan det vara väl så motiverat som för industriföretag att få tillgång till kredit grundad på förlagsinteckning i den egna rörelsen. Detta är emellertid med nuvarande bestämmelser icke möjligt. Som exempel må nämnas att så kapitalkrävande serviceföretag som bilverkstäder för närvarande som regel ej kan erhålla förlagsinteckning. Även de övriga omständigheter motionärerna påpekar, exempelvis att förlagsinteckningshavares förmånsrätt upphör vid flyttning av rörelse, synes motivera en översyn.

Utskottet

De möjligheter som givits vissa företagare att genom förlagsinteckning utnyttja rörelsens tillgångar såsom realsäkerhet för företagets kredit ha kommit att utnyttjas i mycket betydande omfattning. Även motionärerna understryka förlagsinteckningsinstitutets stora betydelse för kreditmarknaden och framhäva särskilt, att företagarna, genom att bereda sina långgivare säkerhet i förlagsinteckningens form, kunna erhålla förmånligare lånevillkor än eljest. Reglerna om förlagsinteckning ha emellertid, enligt vad i motionerna göres gällande, till följd av de senare årens utveckling inom näringslivet kommit att i vissa hänseenden te sig föråldrade och böra därför enligt motionärerna bli föremål för översyn. Såsom ovan återgivits framlägga motionärerna även vissa närmare angivna förslag till ändringar i sådant syfte i förlagsinteckningsförfordningen.

Av den lämnade historiken över förlagsinteckningsbestämmelserna framgår, att förslag liknande vissa av de i motionerna nu angivna redan tidigare framförts i diskussionen men att då avgörande skäl befunnits tala för den ståndpunkt som gällande rätt intar. Så har exempelvis varit förhållandet beträffande reglerna om inteckningsberättigade näringar och angående inverkan av förlagsintecknad rörelsens förflyttning. Utskottet saknar möjlighet att utan närmare utredning taga ställning till huruvida skäl nu föreligga för att ompröva tidigare ståndpunktstaganden och ändra av motionärerna kritiserade bestämmelser i den förordade riktningen. Utan att uttala någon mening härom vill dock utskottet framhålla, att reglerna om förlagsinteckning icke varit föremål för en samlad översyn sedan år 1932 och att sedan dess rationaliseringssträvandena torde ha genomgripande omvandlat näringslivet på vissa områden där förlagsinteckning nu förekommer eller ifrågasatts böra kunna komma till användning. Att det sakläge, efter vilket förlagsinteckningsreglerna en gång anpassats, sålunda förändrats talar naturligen för att vid en förutsättningslös utredning utrönes, huruvida de ändrade förhållandena kunna i några hänseenden påkalla ändringar i dessa regler.

Vid utskottets remissbehandling av motionerna, varvid organisationer inom såväl näringslivet som kreditväsendet uttalat sig, har även från samtliga remissinstanser med styrka framhållits, att reglerna om förlagsinteckning vore i behov av en revision. Vidare ha, såsom ovan angivits, 1949 års banklagssakkunniga föreslagit viss utvidgning av möjligheterna att erhålla förlagsinteckning.

Vad sålunda förekommit synes ge vid handen, att en allmän, förutsättningslös utredning angående förlagsinteckningsinstitutet bör komma till stånd för att därvid de ändringsförslag som från skilda håll framförts skola komma under ett enhetligt samlat bedömande.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 23

och II: 34, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av förlagsinteckningsförordningen.

Stockholm den 5 april 1956

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Lindblom*, Per Olofsson, Lodenius, Magnusson, Erik Svedberg* och Alexanderson;

från andra kammaren: herrar Rylander, Lindberg*, Landgren*, Gzelius, Gustafsson i Borås, Skoglund i Umeå*, Onsjö och Hedqvist.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.